

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

INHOUD

EDITORIAAL - Zon-en-wende	.1
WERKING IVV	.4
IVV: in 2014 50 jaar jong	.4
Tentoonstelling 50 jaar IVV – Oproep	.5
IVV archiveert bij KADOC	.6
STREEKDRACHTEN	.7
Twee tegengestelde werelden: de visserskledij en de badmode in West-Vlaanderen... een sexy verhaal	.7
VOLKSVERHALEN - Moderne sagen	11
AANKONDIGINGEN	14
FEESTEN EN FESTIVALS.	15
Meivieringen, een traditie die blijft	15
Festivalzomer 2013.	16
VOLKSGEBRUIKEN	17
Over levende folklore en een mooie legende:	17
Het Fiere Margrietje	17
ADVERTENTIE	20
VENDELEN	21
De jaarlijkse vendeliersverbodering tegen het licht gehouden	21
Kennismakingscursus Vendelen	23
Verbodering der Vlaamse Vendeliers.	23
UNESCO	24
COLOFON	24

v.u. G. Laekeman,
Dorpsstraat 83, 9190 Stekene

INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 38
NUMMER 2
JUNI 2013

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN
DE VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

VOLKSKUNST

UNESCO

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed**

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 38 - nummer 2 - juni 2013

Aan dit nummer werkten mee:

Philip Bogman, Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Marcel Oelbrandt, Henri Vannoppen en Jos Van Eyken.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn/haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het gewone abonnementsgeld voor 2013 voor personen bedraagt 15 euro. Buitenlandse abonnees betalen 20 euro. Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 17,5 euro en ontvangen dan elk kwartaal twee gedrukte exemplaren. Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je samenvattingen van dansen en vendelreeksen afhalen en Volkskunst in digitaal formaat.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Volkskunst' en naam en adres van de abonnee.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, p/a Zwaluwstraat 16, 9160 Lokeren, tel. 0476 35 59 76, e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen ook besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven, tel. 03 475 12 05, e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be

EDITORIAAL

Zon-en-wende

We moesten lang wachten, maar eindelijk hebben we de winter achter ons gelaten. Van sneeuwpret tot sneeuwellende nog eind maart. Schrale noorderwind in april. Ondermaatse temperaturen in mei. Maar geen nood, ook dit jaar haalt de natuur zijn slag thuis. Alleen: wie zomer wil, moet de zonnewende voorbij.

Ooit titelde het Vlaams Zangfeest: ... en zomeren zal 't ... We zien ook dit jaar de zomer tegemoet, alhoewel niet iedereen met hetzelfde vertrouwen. In juli en augustus kunnen we weer naar hartelust genieten van diverse festivals (zie de kalender in dit nummer van Volkskunst). Even zoveel gelegenheden waarin cultuurgemeenschappen mekaar ontmoeten via internationale podia. Weerom garanderen ook deze zomer duizenden vrijwilligers een vlotte uitwisseling. Selectie van groepen, onderhandelingen met de lokale overheden, zoeken naar gastgezinnen, programmatie voor en achter de schermen, promotie voor het brede publiek, financieel de eindjes aan mekaar knopen en tenslotte hopen op 'doenbaar' weer. Menige actieve minnaar van volkskunst zal een zucht van verlichting slaken wanneer alles eindelijk (weer) achter de rug is zonder al te grote financiële katastrofen. Voor wie zich dag en nacht heeft ingezet weze het een stevig hart onder de riem dat nog eens duizenden toeschouwers zullen genoten hebben van immaterieel cultureel erfgoed op mensenmaat. Vlaamse volkskunstgroepen verkennen tijdens de zomerperiode ook een stuk van de wereld, met ongetwijfeld de (in Vlaanderen niet meer gesubsidieerde) Europeade als een van de topmomenten. Enkele begenadigde groepen kunnen zelfs een beperkt reiskrediet krijgen vanwege de Vlaamse Gemeenschap.

Ondertussen gaat de natuur zijn gang. Alles is traag op gang gekomen dit jaar. De onooglijke vroegeling (*Erophila verna*) en heermoes (*Equisetum arvense*) staken pas in de derde week van april hun kopje boven de grond. De welriekende gele mannelijke katjes en stevige groene vrouwelijke katjes van schietwilg (*Salix alba*) en boswilg (*Salix caprea*) hielden mekaar pas gezelschap omstreeks dezelfde tijd. Het op kervel lijkende fluitekruid (*Anthriscus sylvestris*) was pas volop te zien in de tweede week van mei. Maar dan explodeerde de natuur, lage temperaturen en gure regenlagen ten spijt.

Zo zien we ook dit jaar weer op tal van plaatsen het Sint-Janskruid (*Hypericum perforatum*) groeien. De plant dankt haar naam aan Sint-Jan, wiens feest we vierden op 24 juni. Van oudsher vervulde de plant een rol als toevlucht en bescherming. De bekende plantkundige Rembert Dodoens (Dodaëus) schreef vier eeuwen geleden over de *Cracht en Werckinge* van het Sint-Janskruid:

... Hypericum verweest de maendtstonden ende doet pissen: welverstaende als men de geheele vrucht gebruyct en niet het saedt alleen. Di selfde cruydt groen met fijne bladeren op de wonden geleydt bringt tot heelinghe ende doet de lijckteecken en comen: en dat blijft niet alleen inde wonden ende seeren maer ooc in de verbrandtheyt ...(1)

Ook K.C. Peeters wijdde een passage aan Sint-Janskruid:

... Het Sint-Janskruid heeft een bijzondere betekenis, omdat men eertijds meende, dat het toverkracht bezat en boze geesten verdreef. Het heeft de eigenschappen van de houtskolen uit de feestvuren overgeërfd. Als men dit kruid ophangt aan de zoldering of aan de ingang van het huis, is deze plaats bevrijd van onweer of bliksem ...

... Het volksgeloof wil dat planten geplukt in die geheimnisvolle midzomernacht, vreemde krachten bezitten ...

... Een krans gevlochten uit korenbloemen, notenbladeren en Sint-Janskruid beschermt tegen onweer ...(2)

Het bescheiden Sint-Janskruid heeft ondertussen naam gemaakt als geneeskrachtige plant. In Duitsland gaat het de concurrentie aan met bekende geneesmiddelen tegen depressie. Bepaalde organisaties krijgen gemeenschapsgeld om riten en symbolen als immaterieel cultureel erfgoed te behartigen in Vlaanderen. Sint-Janskruid mag als symbool staan voor wat mensen dagelijks bezig houdt: de zorg voor het bestaan, de hoop op de toekomst. De plant kondigt de langste dag aan, maar meteen ook het weerom korten van de dagen. Dat rijkelijk gegeven vinden we ook terug in Sint-Janskruid zelf als harmonische mengeling van componenten. Fytochemisch spreken we van onder andere hypericine, hyperforine, xanthonen en flavonoïden. Wanneer we het Sint-Janskruid willen laten werken, moeten we al deze samenstellende componenten aanwezig hebben. Dat geldt evenzo voor immaterieel cultureel erfgoed. Uit elkaar halen van de samenstellende componenten en diverse

1 Rembert Dodoens. Herbarius oft Cruydt-Boeck. Plantijnse Druckerij, Antwerpen 1608: p. 111.

2 Peeters KC. Eigen Aard. Drukkerij-Uitgeverij 'de Vlijt', Antwerpen 1975: p.343.

Kennismakingscursus Vendelen

Zondag 13 oktober 2013 - Leuven

De ideale cursus om eens kennis te maken met vendelzwaaien of om beginnende vendeliërs een snelcursus te geven in de basisfiguren van het vendelzwaaien. IVV en vendelen.net richten samen deze cursussen in: de expertise van de IVV medewerkers/lesgevers en het door IVV samengestelde lesmateriaal zorgen voor een kwaliteitsvolle opleiding.

De cursus wordt jaarlijks gegeven in het najaar. Interesse om individueel deel te nemen of in groep? Je vindt alle info op:

www.instituutvlaamsevolkskunst.be en www.vendelen.net

Verbroedering der Vlaamse Vendeliërs

Zondag 24 november 2013 - Hoogstraten

Naar goede gewoonte ontmoeten de Vlaamse vendeliërs elkaar op de laatste zondag van november in Hoogstraten voor de jaarlijkse 'Vendeliërsverbroedering'. Een initiatief zonder enige verenigingsvorm, zonder leden, zonder bestuur, waar iedereen die enige belangstelling heeft voor de oude gildediscipline van het vendelzwaaien welkom is.

In dit opzet heeft het Vlaams Vendelarchief, werkgroep van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst, slechts de taak op zich genomen om éénmaal per jaar de vendeliërs/vendeliërskorpsen bijeen te roepen op een daartoe geschikte plaats. Iedereen zonder onderscheid van federatie of organisatie, is van harte welkom. De bedoeling van deze bijeenkomst is meervoudig:

- kennismaking met andere vendeliërs/korpsen, wellicht andere werkwijzen,
- kennismaking met zowel traditionele als nieuwe vendelspelen,
- uitwisselen van ideeën en wederzijds hulpbetoon,
- gelegenheid bieden tot voorlichten, opleiden en vervolmaken van vendeliërs.

Programma 2013 volgt! Meer info in de volgende 'Volkskunst' of op:

www.instituutvlaamsevolkskunst.be/verbroedering2013

www.instituutvlaamsevolkskunst.be/vendeliërsverbroedering

Een ander traditioneel moment in de verbroedering is het groepsgesprek. Het ene jaar is dat in 5 minuten afgelopen maar soms komen hier spontaan noden of ideeën naar voren. Volgens de meeste reacties moet voor dit onderdeel steeds de nodige tijd voorzien blijven.

Sinds vele jaren werden op de verbroedering nieuwe reeksen getoond die na een beoordeling door de aanwezigen al dan niet in aanmerking kwamen voor publicatie in de 'Vendel Nu' reeks. De laatste jaren is daarvoor duidelijk minder interesse en de oorzaak daarvoor moet gezocht worden in de beperkingen die we onszelf opleggen om een publicatie in 'Vendel Nu' op te nemen, met name de verplichting om te werken op Vlaamse volksmuziek of op trombegeleiding.

De meeste groepen willen wel graag demonstraties geven van eigen ontworpen reeksen, maar niet per se in functie van het publiceren ervan. Dit geeft de ruimte om ook het modernere repertoire aan bod te laten komen.

Ook zien heel wat groepen deze demonstraties liever als een vorm van uitwisseling van ideeën en technieken, dan als een soort 'auditie' voor een publicatie. Dit is zeker iets om over na te denken.

Er werd ook gevraagd te waken over de kwaliteit van de lesgevers. Er is ook de uitdrukkelijke vraag om de reeksen die worden aangeleerd ook bij aanvang volledig te tonen zodat men de juiste sessie kan kiezen bij de start van de verbroedering.

Een grote handicap is dat er per groep slechts enkele vendeliers naar de verbroedering komen en de thuisblijvers moeilijk te overtuigen zijn. Een wonderoplossing daarvoor bestaat helaas niet, maar misschien kunnen enkele voorsmaakjes in een YouTube filmpje hier het verschil maken.

Eén ding is duidelijk na deze enquête, er is zeker nog voldoende interesse bij de groepen en de individuele vendeliers, maar we zullen als organisatoren een beetje moeten mee evolueren met de moderne noden van ons doelpubliek.

De volgende editie is gepland op zondag 24 November 2013.

Het programma is nog in voorbereiding, maar je kan de datum alvast vet in je agenda zetten.

<http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/verbroedering2013>

Philip Bogman

Hypericum perforatum L. of
Sint-Janskruid.

organisaties een stukje toebedelen garandeert niet dezelfde slagkracht als één sterke koepel waaronder we immaterieel cultureel erfgoed kunnen behartigen.

Elf jaar geleden ging Natuurpunt van start. Dat gebeurde niet zonder slag of stoot. Nochtans hebben we nu een beweging met nationale en Europese dimensies. Natuurpunt bouwde een patrimonium op, beheert reservaten, werkt samen met universiteiten voor wetenschappelijk onderzoek, geeft een tijdschrift uit met een verscheidenheid aan rubrieken, trekt Europees onderzoeksgeld aan, heeft meer dan 80.000 leden, zet vrijwilligers aan het werk en durft politieke standpunten innemen. Natuurpunt is aan onze minister wel bekend en kan inspirerend werken. Maar een Cultuurpunt voor immaterieel cultureel erfgoed kwam er niet, integendeel. Deze beleidsperiode

kenmerkt zich door een verhaakeld landschap, met beperkte subsidie per organisatie, opsplitsing van het terrein, gereduceerde slagkracht en gebrek aan politieke moed vanwege het beleid.

We dansten ook dit jaar rond de meiboom en het Sint-Jansvuur. Tussen het planten van de meiboom en het ontsteken van het Sint-Jansvuur lag Pinksteren. Mocht de Geest elkeen blijven verlichten en ons de inspiratie geven, want uitdagingen stapelen zich op. We wensen aan allen die dit geschrift mogen lezen een deugddoende vakantie, al dan niet gefaciliteerd door inzet van vrijwilligers.

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

**Het IVV is geaccrediteerd door UNESCO als
expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed**

WERKING IVV

IVV: in 2014 50 jaar jong

In 2014 bestaat IVV 50 jaar. Een gouden jubileum dat niet onopgemerkt voorbij mag gaan. Er zijn heel wat initiatieven de revue gepasseerd op de jongste algemene vergadering en op de vergaderingen van de Raad van Bestuur. Hieronder een summier overzicht van wat voor de jubileumviering nu reeds vorm krijgt.

IVV wil ter gelegenheid van de viering een zo ruim mogelijk publiek informeren en betrekken bij het verleden, het heden en de toekomst van haar werking. Zo wordt er onderzocht of een speciale postzegel kan uitgegeven worden en of er postkaarten als relatiegeschenk beschikbaar kunnen gesteld worden. Voorts staan er initiatieven op stapel voor de leden en voor de brede achterban van IVV.

Dagactiviteit voor de leden

De leden kunnen alvast zaterdag 5 april in hun agenda noteren. Zij brengen dan een bezoek - met gastronomisch eten - aan Bertembos en een gidsbezoek aan de pittoreske kerken van Bertem en Korbeek-Dijle.

Een inhoudelijke activiteit in elke provincie, voor de achterban

- In Vlaams-Brabant wil IVV in 2014 de Carrousel van Andrea Sterck voorstellen.
- In Antwerpen wordt een internationaal congres gepland met als thema 'Vergelijkende studie voor het bewaren van volksculturele elementen en hun transitie naar de toekomst'.
- Voor West-Vlaanderen zit een activiteit rond streekdrachten in de pijplijn.
- In Oost-Vlaanderen wil IVV een samendansmoment of -cursus laten doorgaan.
- In Limburg zal IVV de nieuwe bundel Vendel Nu 8 voorstellen.

Daarnaast zou IVV in het jubileumjaar ook graag uitpakken met een reizende tentoonstelling. Talrijke ideeën dus, waarover wij u in de volgende nummers van Volkskunst graag verder op de hoogte houden. Het belet niet dat andere ideeën van onze lezers steeds welkom zijn via het redactieadres van Volkskunst of via de webstek.

IVV Raad van Bestuur en de redactie van Volkskunst

VENDELEN

De jaarlijkse vendeliersverbroedering tegen het licht gehouden

Inde aanloop naar de vorige editie van de jaarlijkse vendeliersverbroedering in Hoogstraten werd door het Vendelarchief beslist een bevraging te organiseren bij het doelpubliek van deze activiteit.

In samenwerking met Vendelen.net werd een online enquête gehouden waar zowel individuele vendeliers als vendeliërsgroepen hun mening konden geven over hun ervaringen en eventuele suggesties voor de toekomst.

Hoewel het totaal aantal reacties niet massaal kan genoemd worden, heeft het toch een beeld gegeven van de aandachtspunten die voor de organisatie van deze activiteit in de toekomst van belang zullen zijn.

De belangrijkste conclusies van de enquête werden tijdens de voorbije verbroedering tijdens het groepsgesprek overlopen en we lijsten ze ook hier nog even voor u op.

De afstand naar Hoogstraten is voor een kwart van de groepen een hinderpaal.

Zondag blijft de voorkeur behouden. Er is duidelijk meer animo voor een hele dag dan voor bijvoorbeeld enkel een namiddag.

De datum - laatste zondag van November - is voor alle groepen zeer geschikt.

Over de invulling van de dag en het programma zijn er een heel aantal concrete voorstellen.

De laatste jaren is er minder aandacht voor traditionele reeksen en dat wordt door de deelnemers zeker als een pluspunt gezien. Er is duidelijk meer interesse in reeksen op moderne muziek dan voor bv. trommelreeksen.

Ook het betrekken van steeds meer verschillende vendelstijlen in de sessies wordt goed onthaald.

De sessies worden soms wel als te lang ervaren. De sessie voor beginners wordt binnen de groepen niet gebruikt voor nieuwe leden. De kennismakingscursus van Vendelen.net (in samenwerking met IVV) kan hiervoor als alternatief dienen.

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bvba

the best bobbins in the world

Welkom op onze nieuwe website

www.bobbins.be

Jan De Maertelaere bvba
Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Belgium
T 0032 (0)9 230 67 18 | F 0032 (0)9 232 11 75
jan@bobbins.be

Tentoonstelling 50 jaar IVV – Oproep

Op 17 oktober 2014 zal het precies vijftig jaar geleden zijn, dat het 'Vlaams Dansarchief' werd opgericht. De naamsverandering naar 'Instituut voor Vlaamse Volkskunst' kwam er omdat naast een werking rond Vlaamse volksdansen ook werd gewerkt rond Vlaamse streekdrachten en Vlaamse vendelreeksen.

Een gouden jubileum mag niet onopgemerkt voorbij gaan en elders in deze Volkskunst vind je een uitgebreider programma van de feestelijkheden die op stapel staan.

Deze oproep gaat specifiek over de reizende tentoonstelling die in 2014 door het Vlaamse land zal trekken en op verschillende plaatsen halt zal houden.

De werkgroep Communicatie is voor deze tentoonstelling op zoek naar alle mogelijk materiaal dat verband houdt met de werking van de werkgroepen van IVV. Wat zoeken we ?

- Foto's, filmpjes, dia's en ander beeldmateriaal rond onze werking,
- Werkdocumenten, foto's en afbeeldingen van het onderzoekswerk,
- Verslagen van vergaderingen en ledenlijsten.

De plaatsen waar onze tentoonstelling te zien zal zijn, zullen in Volkskunst en op de IVV website gepubliceerd worden. Een gedetailleerd overzicht van de andere activiteiten zal ten gepaste tijde eveneens via deze kanalen worden verspreid.

Heb je iets liggen, neem dan gerust contact op.

Stefaan Haesen

ondervoorzitter IVV,

voorzitter van de werkgroepen Archiveren en Communicatie,

secretaris van het Vlaams Vendelarchief

- Postadres: Jubellaan 123, te 2800 Mechelen
- Mobiele telefoon: +32 496 593523
- E-post: stefaan@haesen.info

Neem bij voorkeur contact per e-mail of mobile telefoon.

IVV archiveert bij KADOC

Sinds maart 2012 worden het IVV archief en de aan IVV toevertrouwde archieven bewaard bij KADOC in Leuven. De samenwerking kwam er door de inzet van onze voorzitter Gert Laekeman en de uitstekende verstandhouding met de heer Godfried Kwanten van KADOC.

KADOC beschikt over een indrukwekkende infrastructuur die garant staat voor een optimale bewaring van onze archieven. Ook voor de ontsluiting is KADOC prima uitgerust. Mits voorafgaande aanvraag kunnen de stukken geraadpleegd worden in de leeszaal van KADOC in het centrum van Leuven. Je kan er gebruik maken van de aanwezige faciliteiten en er is steeds iemand aanwezig om te assisteren.

Wat zijn de plannen voor de toekomst ?

Onze belangrijkste beweegreden om op zoek te gaan naar archieven is het besef dat tal van persoonlijke archieven met kostbare documenten reeds verloren gingen of dat wellicht gaan doen. Wat voor de archiefvormer van het archief als waardevol werd bevonden, is dat niet altijd in de ogen van diens opvolgers of erfgenamen. Om dit op te vangen, willen we iedereen op de hoogte brengen van de mogelijkheden die IVV kan bieden.

De twee opties die voor het in bewaring geven bij IVV en dus onderbrengen bij KADOC, zijn de volgende:

- Het archief wordt in bewaring gegeven aan IVV en blijft dus eigendom van de archiefvormer of de erfgenamen (eigenaar) . Het archief krijgt de naam van de archiefvormer. Alle stukken worden bewaard en het archief kan indien gewenst ten allen tijde integraal of gedeeltelijk teruggevraagd worden.
- Het archief wordt geschonken aan IVV en IVV wordt dus de eigenaar. Ook in dit geval worden alle stukken bewaard en krijgt het archief de naam van de archiefvormer.

Alles wordt uiteraard op papier vastgelegd.

Vragen of meer info nodig ? Maak een afspraak met een van onze medewerkers via archiveren@instituutvlaamsevolkskunst.be.

Een bezoek brengen aan KADOC ? Ook dat is mogelijk. En kijk alvast eens op www.kadoc.be

Stefaan Haesen

gebruik om voorouders te vereren, door de bevolking overgenomen zijn. Vaak werd een beeltenis van een voorvader van de Reus vereerd, dus zelf een Reus! De stap van het woord 'reus' ~~van de Noorse vaza~~ naar synoniem van 'landsheer' is dan ook snel gemaakt. Misschien was deze al gezet voor de naam 'Reus' aan de poppen in de stoet gegeven werd.

Het verhaal van het Fiere Margrietje

Amandus, een Leuvense burger, beslist samen met zijn vrouw, hun bezittingen te verkopen en in de abdij van Villers in te treden. In hun huis, de Sint-Jorisherberg in de Muntstraat, werkt Margareta, een familielid. Het meisje werkt zeer hard en staat bekend om haar voortreffelijk gedrag, vandaar misschien haar bijnaam Fier Margrietje. Al betekent 'fier' ook 'ongenaakbaar'.

Op de vooravond van hun intrede kreeg de herberg pelgrims over de vloer die eten en overnachting vragen. Vermits op dat ogenblik geen drank in huis was, stuurt de waard Margareta uit om wijn te halen.

De pelgrims blijken echter een vermomde roversbende te zijn. Margriet is nog maar net de deur uit wanneer de bende Amandus berooft en hem samen met zijn vrouw en de hele familie vermoordt. Wanneer Margriet terugkeert, nemen de moordenaars haar mee buiten de stad waar zij haar, waarschijnlijk na een poging tot groepsverkrachting, doden en in de Dijle werpen.

Haar lichaam zinkt echter niet. Vissen dragen het lichaam zodat het boven water blijft. Tegen de stroom in en omgeven door een wonderbaarlijk licht drijft het lichaam stroomopwaarts terug richting Leuven. Hendrik, de toenmalige Hertog van Brabant, is getuige van dit wonder. Dankzij de vondst van het lichaam komt de waarheid aan het licht. Voor ze verder kwaad kunnen aanrichten worden de rovers opgespoord en in de gevangenis geworpen

Johan

beweert dat buitenaardse wezens met een hoge graad van kennis de menselijke beschaving een tijdlang zouden geleid hebben en in de oerherinnering van de mensen nog altijd verder leven als goden of als reuzen.

Een andere verklaring(2) gaat 135 miljoen jaren in de geschiedenis terug. Door een krachtige kosmische straling groeiden er toen niet alleen 'reuzenplanten', maar leefden er op aarde ook 'reuzenreptielen' en... zouden er ook 'reuzen van mensen' bestaan hebben. Deze reuzenrassen gingen teloor door de zondvloed van Noë en door andere natuurrampen.

In beide verklaringen leren we dat buitenaardse wezens, goden of mensen de wereld zouden bewoond hebben. De mythologie staat vol verhalen over reuzen. Zelfs de Bijbel spreekt over de reus Goliath die door koning David verslagen wordt. De overwinning van David op Goliath is geen alleenstaand voorbeeld: ook in de volksverhalen over reuzen is er vaak sprake van een strijd tussen goed en kwaad. Er is de aartsengel Michaël die een draak overwint en Sint-Joris die een koningsdochter van de draak bevrijdde. Dichter bij huis hakte Salvius Brabo de hand af van de reus Druon Antigoon om ze vervolgens in de Schelde te werpen.

Wat ook hun oorsprong is, vast staat dat alle gekende reuzen machtige personen waren, en dat hun macht in de fantasie van de mensen uitdrukkelijk werd benadrukt door ze een geweldige gestalte te geven. Immers, 'groot' was vroeger synoniem voor prestige en macht. Zo werden in Egypte de farao's groter dan hun slaven afgebeeld. Ook wij spreken toch van 'een groot leider' en van 'de kleine man'!

Lang voor het verschijnen van deze 'Bijbelse' reuzen hield men al optochten en feesten. Daarin werden dikwijls heldendaden uit het leven van onze voorouders uitgebeeld. Dit was een manier om de geschiedenis levend te houden bij een volk dat geen literatuur bezat. Zo hadden ook de Kelten de gewoonte om grote poppen van stro te maken.

Maar hoe kwamen deze poppen nu aan de naam 'Reus'? Volgens een artikel van Bert Vanderstichelen in 'Goe Vollek' (bron?) moeten we hiervoor terug naar de tijd van de Vikings. De Noormannen die naar onze streken kwamen en zich hier als vazal van de vorst vestigden, kon men in enkele groepen verdelen. Ze noemden zich onder meer Asen en... Reuzen. Deze 'Reuzen' zouden van Finse oorsprong zijn en waren vooral in onze streken vrij sterk. Het is dan ook logisch dat hun tradities met de onze versmolten. Zo zouden optochten, die aanleunden bij het oude

2 Reuzen in Vlaanderen, Volksleven van vijf eeuwen, R. Vanderlinden, Vlaams Boekenfonds, Aartselaar, 1985, p. 100.

STREEKDRACHTEN

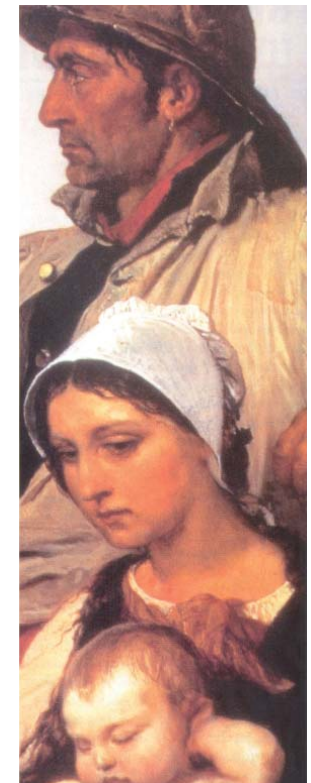
Twee tegengestelde werelden: de visserskledij en de badmode in West-Vlaanderen... een sexy verhaal

Dr. Henri Vannoppen

1. Visserskledij in het Belle Epoquecentrum te Blankenberge

Op 2 juni 2010 bezochten we het Belle Epoquecentrum in de Elisabethstraat 24, te Blankenberge. Daar werden zowel de visserij als het kusttoerisme opgeroepen. In 1810 kregen we een beschrijving van de baas van de boot Torreborre gekleed als een visser met een wijde broek, rode wollen kousen, een jasje van Perzische stof versierd met twee rode bloemen en grote zilveren knopen en een grote ronde hoed. Louis Gallait schilderde in het midden van de 19de eeuw 'Het gezin van de visser' en zo krijgen we een beeld van de visserskledij aan onze kust.

In het Belle Epoquecentrum te Blankenberge vonden we de foto van Cornelies Boone of 'Rootje' (°Blankenberge 23 december 1843). 'Rootje' huwde in 1874 Joanna Popelier (°Blankenberge 23 december 1843). Joanna was een echte vissersvrouw. Ze droeg de witte muts met daarover het spaanhoedje, de gestreepte omslagdoek, de voorschoot en de klompen. Ook de rugmand met vis ontbrak niet op de foto. De vissers droegen nog de traditionele visserskledij en de klompen met laarzen aan.

De vissers verkochten in Blankenberge haring, kabeljauw, pladijs en inktvis. De vis werd verkocht voor het huis van de stuurman. Blankenberge was niet zo proper in die dagen. Visafval, huisvuil en mesthopen voor de deur waren schering en inslag. Het vissersbeluik op de Muntplaats - armoedige huisjes - was er nog rond 1900.

2. Blankenberge werd een badstad of de polarisering vissers-badgasten

Het kusttoerisme werd ook belangrijk in Blankenberge. Het vissersvolk en de badgasten waren twee gescheiden werelden. De schuiten stonden bij hoogwater op het strand. Dit werd nu verboden, door de komst van de badgasten. De vis moest ook hygiënischer zijn. In 1888 kwam er een propere vismijn. De visserskledij vonden we nog terug op de affiche 'De Belgische Zeebadplaatsen'. Het was nog een beetje nostalgie tijdens de Belle Epoque. Hun visserskledij stond heel ver van de badpakken met streepjes - bijna gevangeniskledij - van de badgasten. Het waren twee totaal verschillende werelden. Polarisation in West-Vlaanderen.

Het Casino, de Pier, de kustvilla's en de grote hotels in Art-Nouveau in Blankenberge verwijzen naar het toerisme van de Belle Epoque. Opvallend was vooral de wandtegeldecoratie. Drie Belle-Epoquevilla's van 1894 werden gerestaureerd en omgevormd tot het bezoekerscentrum van Blankenberge met de naam 'Belle Epoquecentrum'. Echt de moeite waard voor een zomeruitstap.

3. Badmode in Middelkerke

Op 4 mei 2010 brachten we een bezoek aan het nieuwe museum Kusthistories in Middelkerke (Jozef Casselaan 1, 8430 Middelkerke). Het museum is gevestigd in het oude postgebouw van Middelkerke. Men kan het vakantie-aan-zee-museum noemen. Opvallend zijn de grote verschillen tussen het begin van de 20ste en dat van de 21ste eeuw. In 1910-1920 bestond de badkledij uit een badjurk, een badkostuum, kousen en schoenen. 2001 was het begin van het naaktstrand in Bredene. Twee verschillende werelden of toch niet?

Het schoeisel aan het strand vinden we goed terug in het museum Kusthistories in Middelkerke. Voor 1914 waren het klompen, in 1920 espadrilles, in 1950 watersandalen of zeekajuiten, in 1950 waterschoenen en in 1960 teenslippers. Wil men een totaalbeeld krijgen van het kusttoerisme dan moet men ook de beschermde villa 'Les Zéphyrus' (Henri Jasparlaan 173, 8434 Westende) in Westende-bad bezoeken. Het geeft een beeld van de vakantie van een rijke familie aan de kust in 1930.

4. De evolutie van het badpak

In 2010 bezochten we de expo 'Op vakantie!' in het VIAT te Gent. Daar konden we iets leren over de geschiedenis van het badpak en de relativiteit ervan (2).

VOLKSGEBRUIKEN

Over levende folklore en een mooie legende:

Het Fiere Margrietje

"Waarom schrijf je niet eens over reuzen...?", vroeg Yves De Groote me enkele weken geleden. De Davidsfonds Nacht van de Geschiedenis in Rotselaar was juist voorbij. Tijdens die 'Nacht' sprak mandenvlechtster Lieve Lieckens niet over het vlechten van wilgentenen tot rieten manden, maar wel heel enthousiast over het vlechten van reuzen.

Vandaag las ik tevens in de krant dat op 1 juni de eerste editie van 'Reuze Leuven' zal plaatsvinden, een folklorebelevensis waarin Reuzen centraal staan. De mannen van '73 willen de Leuvenaars op die dag meenemen naar de rijke middeleeuwse geschiedenis van de stad Leuven. Ze kozen hiervoor één van de mooiste legendes van Leuven uit, die van de Fiere Margriet.

'De Fiere Margriet' is immers de naam van een nieuwe Reuzin in Leuven. Ze zal in een folklorestoot door Leuven rondgaan en vervolgens op de Grote Markt met de juiste oude tradities en ceremonies ingehuldigd worden. Net als andere steden in België kende Leuven al Reuzen van in de middeleeuwen.

In de 14de eeuw ontstond er in Leuven de vermaarde jaarlijkse Ommegang, die op de eerste zondag van september uitging en die deel uitmaakte van de processie van Leuven. Hierin kwamen later ook Reuzen voor, zoals Hercules (1463) en zijn vrouw Megera (1532). Van hen is spijtig genoeg enkel het hoofd van Megera overgebleven, nu te bewonderen in museum M. Vermeldenswaardig is ook dat in 1988, ter gelegenheid van '500 jaar Gilde van Sinte-Barbelen', de Leuvense Vereniging voor Vreemdelingenverkeer een Reus schonk aan volkskunstgroep Reuzegom. De naam van deze Reus was 'Hertog Jan'.

Sinds mensenheugenis spreken reuzen al tot de verbeelding. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat deze bijzondere figuren wereldwijd in tal van volksverhalen en sprookjes opduiken.

In zijn boek 'Reuzen in Vlaanderen, volksleven van vijf eeuwen' verwijst Renaat Vanderlinden naar een stelling van Louis Charpentier(1). Die

1 Reuzen in Vlaanderen, Volksleven van vijf eeuwen, R. Vanderlinden, Vlaams Boekenfonds, Aartselaar, 1985, p. 99.

Festivalzomer 2013

Overall ter wereld zijn verenigingen of instellingen zoals IVV bezig met de zorg (het stille studiewerk) voor het deel van immaterieel cultureel erfgoed, dat wij volkskunst noemen. In alle landen ook zijn er folklore- of volkskunstgroepen bezig met de ontsluiting (het tonen aan het publiek) van ditzelfde cultureel erfgoed.

De komende maanden zullen Vlaamse groepen opnieuw Europa (en verder) intrekken om het Vlaamse stukje van het lappendeken te tonen. Tegelijk zullen weer opnieuw tal van buitenlandse gasten hun beste beentje voorzetten op Vlaamse podia. Ga dat zien !

Deze zomer:

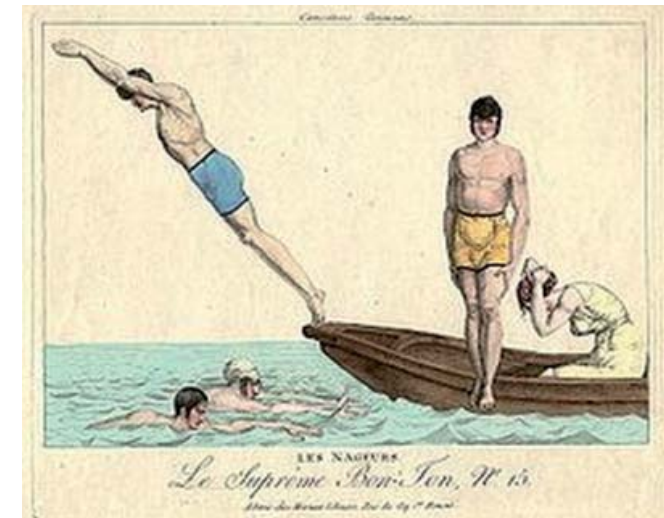
- 4 – 9 juli **Wereldfestival in Izegem**
<http://www.wereldfestivalizegem.be>
- 12 - 19 juli **Werelddansfestival in Schoten**
<http://www.helloschoten.be>
- 18 - 21 juli **Europeade in Gotha, (D)**
<http://www.europeade.eu>
- 24 – 30 juli **De Pikkeling in Aalst**
<http://www.faluintjes-pikkeling.be>
- 7 - 15 aug **WereldDANSfestival in Edegem**
<http://www.wdfe.be>
- 10 - 15 aug **Int. Folklorefestival in Hasselt**
<http://www.folklorefestivalhasselt.be>
- 10 - 13 aug **Int. Folklorefestival in Westerlo**
<http://www.diespelewei.be>
- 21 - 25 aug **Int. Folklorefestival in Bonheiden**
<http://www.dekrekel.be>
- 16 – 19 aug **Festival de Folklore in Jambes**
<http://www.festivaldefolkloredejambes.be/>

Volgende jaren:

18/4 - 21/4/14	Paasfeesten in Leuven	paasfeestenleuven.be
2014	Int. Volksdansfestival in Vosselaar	dophei.be
2014	Int. Folklorefestival in Hoogstraten	gelmelzwaaiers.be
2015	Wereldfolkloriade in Oostrozebeke	wereldfolkloreade.be
2017	Drieskes Kerremes in Sint-Gillis-Waas	drieskenijpers.be

In de oudheid en de middeleeuwen was het heel normaal dat men naakt baadde. Ontblote borsten waren mode, denk maar aan Agnès Sorel, de maîtresse van koning Karel VII van Frankrijk. De bekende Franse schilder Jean Fouquet schilderde haar rond 1450 met ontblote borst - als Onze-Lieve-Vrouw met het kindje Jezus omringd door engelen - het meest befaamde Franse schilderij uit de 15de eeuw. In de 15de eeuw had men de badhuizen of 'stoven' ook in de Bourgondische Nederlanden. Daar was het ook naakt baden. Soms werd er melk aan het water toegevoegd zodat het troebel werd en het lichaam toch een beetje bedekt bleef.

De echte badplaatsen kwamen in Engeland tot stand in de 18de eeuw o.a. Brighton. De mannen zwommen in Engeland naakt in de zee rond 1750. De vrouwen gingen pootje baden in lange flanellen gewaden, 'hemdjurken' met lange mouwen. Later gingen ze het water in via een strandkoetsje. Onder koningin Victoria werden de zeden aan banden gelegd. Naakt zwemmen werd verboden. Mannen en vrouwen moesten apart baden en op verschillende tijdstippen. Rond 1830 ontstond Oostende als koningin der badsteden. Hier was ook het paleis in de Langestraat waar koningin Louise-Marie in 1850 overleed. Op het vasteland, ook aan de Vlaamse kust was men verdraagzamer. Hier bleef het gemengd baden bestaan. Mannen kregen rond 1850 wollen tricots als badpak. Vrouwen gingen toen geheel gekleed het water in. Rond 1850 werd ook de 'caleçon' of zwembroek algemener. Deze korte broeken waren rood-wit gestreept. De badpakken werden op het einde van de 19de eeuw gemaakt uit gebreid katoen of blauwe serge. Flanel werd vermeden omdat het zich vol zoog met water.

De badmode in Europa herademde na het overlijden van koningin Victoria

Na het overlijden van de Engelse koningin Victoria in 1901 herademde de badmode in Europa. Vrouwen droegen nu een badkostuum in één stuk zoals de mannen met nauw aansluitende broekspijpen tot aan de knie en mouwen tot aan de elleboog. Badmutsen in allerlei kleuren deden hun intrede.

Nadat een vrouw met een kort badpak een belangrijke zwemwedstrijd won, werd het badpak een rage. De mouwen werden schouderbanden. In de jaren 1930 kwamen de eerste badpakken met een blote rug.

In 1946 stelde de Franse stylist Louis Réard de bikini voor. De naam kwam van het Amerikaanse leger. In 1946 lieten deze in de buurt van het eiland Bikini Atol de eerste onderzeese atoombom ontploffen. Op de bom was een foto gekleefd van de seksbom Rita Haywordt. Het kledingsstuk moest ook inslaan als een bom. Het Vaticaan noemde de bikini immoreel. De filmindustrie met Brigitte Bardot won het op Paus Pius XII. In 1960 lanceerde men badpakken in nylon (3).

Van bikini ging het naar microkini, een extreem klein een- of tweedelig badpak. Dan kwam de monokini, de uitvinding van de Oostenrijker Rudi Gernreich in de VS in 1964. Voor de moslimvrouwen kwam er de burkini, een samenstelling van boerka en bikini, de uitvinding van de Libanees-Australische Aheha Zanetti. In 2001 kwam er het naaktstrand in Bredene in West-Vlaanderen en we zitten terug bij de badmode van de oudheid en de middeleeuwen, waar we mee begonnen zijn. Badmode is ook relatief.

Noten:

- (1) H.VANNOPPEN. Van hoed tot ondergoed. Streekdrachten in Vlaanderen. Leuven, 2010, p. 77.
- (2) J.STURTEWAGEN. Het verborgen lichaam ontbloot -in R.DE HERDT. Op vakantie. Gent VIAT, 2010, p. 101-112.
- (3) K.DE SMEDT. Badmode door de jaren heen - Themanieuws, maart-april 2010, p. 147-151.

Illustraties:

1. Detail uit 'Het gezin van de Visser' van Louis Gallait.
2. 'Les nageurs' (de zwemmers) uit de serie 'Le Supreme Bon Ton', nr. 15. Martinet, Parijs, ca. 1810-1815. Bemerkt de 'caleçon' voor de mannen.
3. De badmode in 1898.

FEESTEN EN FESTIVALS

Meivieringen, een traditie die blijft

Talrijke volkskunstgroepen houden in hun jaarprogramma de meivieringen in ere. Terwijl andere tradities zoals bvb. drielikoningzangen, midzomerfeest en joelfeest moeilijker overleven, blijven meivieringen en meiboomplantingen op heel wat plaatsen standhouden.

Soms neemt een plaatselijk wijkcomité of heemkundige kring het initiatief, maar meestal zijn het volkskunstgroepen die de traditie blijven doorgeven. Zij verdienen daarvoor een dikke pluim, zeker wanneer zij daarbij proberen een ruim publiek bij de activiteit te betrekken.

Ter illustratie hierbij een paar foto's van een meiboomplanting in het Waasland. Reintje Vos uit Kemzeke organiseerde die dit jaar op het kerkplein van Stekene, met het mooie decor van de H. Kruiskerk op de achtergrond. Ondanks de koude kwamen heel wat kijklustigen opdagen. Zij genoten van de mooie traditie die ook opgeluisterd werd door een Franse gastgroep.

Marcel Oelbrandt

AANKONDIGINGEN

Molsbroekdag

Zaterdag 29 juni 2013 te Lokeren

Vaar mee op de Durme, ontdek de leefwereld van kabouter Patjoepelke, de kleinste inwoner van Lokeren en dans mee onder de Rozenhoed. Met om 17 uur dansen en zingen onder de Rozenhoed

Meer info: <http://j.mp/18HjHDx>

■ ■ ■

Gildefeest Hoge Gilderaad der Kempen

Zaterdag 29 en zondag 30 juni 2013 te Oostmalle

Ingericht door de Sint-Jorisgilde van Oostmalle. Met op zaterdag de verschillende schutters disciplines en op zondag het Schoon Inkomen, gildedansen, vendelen, roffelen. Al deze festiviteiten gaan door rond en op het feestterrein aan de Molendreef (hoek Molendreef-Vlimmersendijk) te Oostmalle.

<http://www.sintjorisgildeoostmalle.be>

VOLKSVERHALEN

Moderne sagen

De tot nu toe beschreven sagen en volksverhalen handelden vooral over het doen en laten van onze voorouders. Zij werden geconfronteerd met allerlei negatieve aspecten in verband met hun veestapel, mislukte oogsten, kinderziektes en kindersterfte... Gevaarlijke heksen, geesten, spoken, terugkerende doden waren de boosdoeners. In een wereld zonder straatverlichting, eenzame wegen, donkere bossen voelden de mensen zich niet op hun gemak en ging de verbeelding spreken.

De tijden zijn wel veranderd, duisternis en stilte zijn er nog amper te vinden, maar dit wil niet zeggen dat er geen eigentijdse problemen meer moeten getrotseerd worden. Mensen gaan op reis, nemen lifters mee, doen aan seks en worden besmet met het hiv-virus. Ze ontwijken alcoholcontroles, komen in contact met andere culturen, met orgaandiefstallen en zoveel dingen meer.

Zoals de oude verhalen een boodschap hadden, hebben deze nieuwe verhalen dit ook. En al zijn ze gelukkig niet echt gebeurd, toch zouden ze kunnen gebeuren. Meer nog: deze sagen over verdwenen lifters, geroosterde baby's en zovele andere verhalen zijn zelfs volgens de vele meestal jongere mensen, geen verhalen maar waar gebeurde feiten. Net zoals bij onze voorouders.

In het laatste boek uit de reeks op verhaal komen, laat em. prof. dr. Stefaan Top jonge studenten aan het woord.

Vandaag laat ik u 'genieten' van enkele van deze korte verhalen. Plezierige en lugubere. En als je het boek leest, zou ik u toch aanraden: krijg vooral geen schrik als je op vakantie gaat, als je een restaurant binnenkomt, of een colablikje uit een automaat haalt.

Inderdaad ongelooflijk

Er was eens een jong koppel dat een hond had. Naast hen woonde een oude vrouw met een konijntje, waaraan ze erg gehecht was. De hond had steeds de neiging om het konijntje te besnuffelen. Op een dag kwam de hond met het dode konijntje in zijn muil naar huis. Het koppel was in alle staten en kocht dadelijk een nieuw konijn dat er precies zo uitzag als het dode. 's Nachts plaatste de man

het nieuwe konijn in zijn hokje. De volgende dag kwam het oude vrouwtje bij hen aankloppen. Ze had iets ongelooflijks meegemaakt. Gisteren was haar konijntje van ouderdom gestorven. Ze had het begraven in de tuin en vanmorgen zat het weer in zijn hokje... !

Bron 10: dossier 73.22; Ellen M., 16 jaar, Sint-Pieters-Leeuw (tv: *Sterke verhalen* L. Wyns).

Slapend op een bank in het park

Een vriend van mijn moeder vertelde ooit eens dat zijn moeder en haar man op vakantie waren in Parijs. Ze hadden al een hele dag rondgelopen en besloten om ergens te gaan zitten. In een van de parken was nog een bank vrij. De moeder ging nog iets halen om te eten. Toen zij terugkeerde, zat haar man niet meer op de bank en hij was ook nergens meer te bespeuren. Zij naar het hotel om te horen of hij daar misschien was. Daar wist men van niets. Na een paar uur wachten en nog enkele vruchteloze zoektochten besloot ze om de politie te alarmeren. Haar verhaal werd daar niet erg au sérieux genomen en men wimpelde heel die verdwijning af, zeggende dat haar man waarschijnlijk ook eens een stapje in de wereld wou zetten...

De volgende morgen ging zij na een slapeloze nacht terug naar het park en... vond er haar man slapend op de bank. Bij het ontwaken klaagde hij van pijn in de buikstreek. Hij ontdekte een kleine snede ter hoogte van de nierstreek en na onderzoek stelde men vast dat hij een nier kwijt was.

Toen zijn vrouw deze ontdekking bij de politie ging aangeven, moest men toegeven dat het wel meer gebeurde dat na een verdwijning van familieleden of vrienden men ze terugvond op de plek waar ze verdwenen waren.

Bron 13: dossier 100,20; Heidi V. 16 jaar, Ramsel (vriend van moeder).

Vrije opvoeding

Een vrouw staat met haar zoontje aan de kassa in de supermarkt. Het jongetje zit de hele tijd met het winkelkarretje te duwen tegen de benen van een vrouw die voor hem staat aan te schuiven. Deze vrouw wordt dit beu en zegt tegen de moeder van het jongetje dat ze haar kind moet zeggen hiermee op te houden. De moeder zegt dat ze dit niet doet, haar zoontje krijgt immers een vrije opvoeding. Hij mag doen wat hij wil, want als hij iets doet, is dit een teken dat hij er behoefte aan heeft. Achter de moeder staat een punker. Deze neemt een pot yoghurt en giet hem leeg over het hoofd van de moeder. De vrouw wordt kwaad en de punker antwoordt dat hij

ook een vrije opvoeding gekregen heeft en dat hij er behoefte aan had die pot over haar hoofd leeg te gieten. Een oude man die dit allemaal gezien heeft, geeft de punker wat geld om zijn pot yoghurt te vergoeden.

Bron 13: dossier 221, Andere (p. 198); Wendy M., Herselt.

En ook het internet geeft reeds aanleiding tot moderne verhalen. Hier zijn er twee om dit artikel te besluiten:

Een redding per internet

Een jongen zit met een meisje uit een ander land te 'chatten'. Plots krijgt ze een astma-aanval en deelt ze mee dat ze niet meer kan ademen. Met de informatie die ze de jongen gegeven heeft, weet hij haar precies te lokaliseren en kan hij de plaatselijke hulpdiensten sturen om haar bij te staan.

Bron 6: Dossier 11.23; Lien S., 17 jaar, Kessel-Lo (tv: *Stafkes straffe kost*).

Verrassing

Een meisje ouder dan twintig jaar is aan het 'chatten'. Ze praat met een man en maakt met hem een afspraak. Ze huren een hotelkamer. Omdat het meisje eerst aankomt, legt ze zich al op het bed. Als de deur opengaat, ziet ze daar ineens haar vader staan.

Bron 19: dossier 101.23; Aurélie C., 15 jaar, Oud-Heverlee.

Alle verhalen komen uit 'Op verhaal komen. Moderne sagen en geruchten uit Vlaanderen'. 2008. Stefaan Top, Uitgeverij Davidsfonds NV, Leuven.

Johan Lambrechts

